

VARIABLE SOCIALE ȘI PEDAGOGICE PRIVIND EDUCAȚIA PENTRU CETĂȚENIA DEMOCRATICĂ

Tatiana RACU

Catedra Științe ale Educației

This article presents the *Operational model of forming civic behavior in the context of new education*. The model was implemented practically and it proved to be valid in preparing active citizens. Preparing active citizens represents-- a priority task of the actual society, especially for our country.

Specificul educației pentru cetățenie este determinat, pe de o parte, de particularitățile civice, ca fenomen social, care-i conferă conținutul, iar pe de altă parte, de condițiile sociopsihologice și pedagogice implicate în realizarea acestei educații. *Raportarea la societate și la subiect* – acestea sunt cele două cadre de referință indispensabile fundamentării pedagogice a educației pentru cetățenie. Să examinăm climatul sau cadrul civic în care trăiește și acționează omul, având în vedere scopurile și conținutul educației pentru cetățenie.

În lucrarea *Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative*, Călin Marin determină cele două coordonate ale educației pentru cetățenie:

- *una ca acțiune de socializare a copilului și adolescentului;*
- *alta referitoare la educarea respectului pentru drepturile omului în societatea contemporană, în speță drepturile copilului (la viață, la protecție și ocrotire socială, la sănătate, la cetățenie, la cultură și altele) [1].*

Prin cea dintâi coordonată, cea a socializării, se are în vedere cel mai vechi înțeles al educației civice: de obligație a cetățeanului sau a viitorului cetățean în relațiile cu statul de drept într-un context de libertate politică, însoțită de respectul pentru lege ca transpunere în viață a valorilor.

Copilul și adolescentul pentru dezvoltarea lor socială au nevoie de cunoașterea imaginii și înțelegerea instituțiilor statului și a îndatoririlor pe care le au în viața socială, indiferent la ce tip de instituție ne referim. Din această perspectivă, tema relației om–societate a cunoscut și alte variații: de la protestul individului împotriva societății la liberalismul civic și la apărarea societății, pentru ca astăzi să avem o diversitate de drepturi și obligații ca sursă de dinamizare a evoluției istoriei [1].

A doua componentă a educației pentru cetățenie vizează drepturile omului contemporan, în special drepturile civice ale copilului.

Astfel, cunoașterea și înțelegerea celor două coordonate ale *educației civice presupune că educația pentru cetățenie, în transpunere pedagogică, vizează un proces psihocultural compus din următoarele scopuri:*

- *cunoașterea de către copil și adolescent a structurii și funcționalității statului de drept și asimilarea cunoștințelor despre legile acestuia;*
- *cunoașterea și asimilarea valorilor democrației pluraliste și a cunoștințelor despre drepturile omului și statul de drept;*
- *dezvoltarea respectului ca valoare și însușire civică de comportament și conviețuire umană [1].*

Prin aceste scopuri, educația pentru cetățenie își stabilește conținuturile cu care operează în cadrul învățământului nostru după cum urmează:

Educația pentru cetățenia democratică are drept scop formarea unui cetățean activ, care participă calitativ în societatea democratică și promovează valorile democrației. Aceasta cuprinde toate formele de educație pentru o viață democratică.

Educația civică, transmiterea / însușirea într-un cadru educațional formal a cunoștințelor, aptitudinilor și valorilor care guvernează funcționarea societății democratice la toate nivelurile. Învățarea formală se realizează fie în cadrul unei discipline, fie prin activități multidisciplinare.

Educația pentru drepturile omului se referă la însușirea cunoștințelor despre drepturile și libertățile omului; la însușirea mentalităților și aptitudinilor pentru promovarea și protejarea drepturilor omului și la dezvoltarea unui mediu care promovează învățarea și predarea în cadrul drepturilor omului.

Educația politică îl formează pe cetățean pentru a putea analiza și influența procesele politice de luare a deciziilor.

Educația valorilor contribuie la dobândirea cunoștințelor referitoare la orientarea propriilor valori la valorile altora și la înțelegerea semnificației valorilor în viața de zi cu zi.

Educația pentru pace promovează cultura păcii prin înțelegere reciprocă, toleranță și soluționarea pașnică a conflictelor.

Educația globală este ansamblul de situații și experiențe de învățare care stimulează conștientizarea caracterului tot mai integrator al lumii contemporane și ne dă posibilitatea să înfruntăm provocările globale cu eficiență.

Analiza surselor bibliografice a permis să observăm că ECD este prezentă în politica educațională din Republica Moldova și valorificată prin implementarea disciplinelor *educație civică și noi și legea*.

Caracterul interdisciplinar al educației civice favorizează valorificarea pe larg a *noilor educații* la nivel de obiective, conținuturi recomandate sau sarcini de activitate pentru formarea la elevi a calității de cetățean. Modelul operațional al formării conduitei civice la adolescenți în contextul noilor educații confirmă acest lucru [2].

Experiența de predare a disciplinelor *educație civică și noi și legea* a demonstrat că în afară de studierea acestora mai este necesară o muncă sistematică în direcția creării unui climat moral pozitiv în instituția de învățământ și implicarea activă a elevilor în procesul de luare a deciziilor, în diverse acțiuni școlare, comunitare cu caracter social-civic.

Modelul operațional al formării conduitei civice la adolescenți în contextul noilor educații confirmă acest lucru (tab.1).

Tabelul 1

**Modelul operațional al formării conduitei civice la adolescenți
în contextul noilor educații**

Deziderat al noilor educații	Obiectiv educațional dominant	Obiectiv de referință al educației civice	Conținuturi recomandate privind educația civică
1. Educația pentru democrație	Cultivarea capacităților de înțelegere și aplicare a democrației la nivelul familiei și al comunității.	- identificarea regulilor de comportament civic în diferite situații; - argumentarea importanței promovării valorilor democratice în mediul său de viață; - promovarea valorilor fundamentale ale democrației în familie și în grupurile sociale în care activează.	Comportamentul social. Axe ale comportamentului civic. Educația pentru democrație în familie. Democrație sau totalitarism. Principii și valori ale funcționării unui stat democratic.
2. Educația pentru comunicare și pentru mass-media	Formarea și cultivarea capacităților de valorificare a comunicării și a informației oferite de TV, radio, presă.	- identificarea modalităților de transmitere a unui mesaj civic; - utilizarea unui limbaj civic adecvat în situații din viața grupurilor sociale; - aplicarea în situații concrete a regulilor de comunicare și colaborare în grup.	Comunicarea eficientă și conexiunea inversă (feedback-ul). Condiții ce favorizează o comunicare eficientă. Ascultarea activă. Elaborarea unui mesaj explicit. Conflictele în viața ta.
3. Educația pentru pace și cooperare	Cultivarea atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog, participare activă, eficientă, formarea comportamentului tolerant.	- înțelegerea importanței dialogului ca modalitate de stabilire a relației interpersonale; - colaborarea eficientă pentru realizarea unui scop comun; - propunerea deciziilor echilibrate într-o manieră neopresivă.	Grupurile de interese. Cum să respectăm și să oferim un feedback eficient și constructiv. Învăța a decide. Decizii comune. Pacea și toleranța.
4. Educația pentru muncă și calitate	Dezvoltarea și consolidarea capacităților de proiectare-organizare și realizare a muncii casnice, profesionale și social-utile.	- propunerea soluțiilor privind problemele care afectează grupurile/comunitatea din care face parte; - proiectarea / realizarea activităților orientate spre soluționarea problemelor din comunitate.	Proiectele individuale și colective și obiectivele școlare. Asociindu-te cu cineva. Familia, comunitatea și munca social-utilă.

5. Educația pentru schimbare și dezvoltare	Formarea capacităților de adaptare adecvată și responsabilă la condițiile inovațiilor și reformelor sociale.	- justificarea importanței / nevoii dezvoltării propriului potențial în contextul progresului personal și social; - propunerea strategiilor de dezvoltare individuală și de grup în scopul schimbărilor progresive; - determinarea schimbărilor pozitive / progresive cu referire la sine și la grup.	Autoanaliza și autoeducația. Cine sunt eu? Ce vreau eu? Ce pot eu? Spre ce aspir? Locul individului în grupurile sociale. Relația dintre potențialul individual și idealul personal (autoevaluare realistă).
6. Educația ecologică / pentru mediul ambiant	Formarea capacităților de ocrotire a naturii, preîntâmpinarea și soluționarea efectelor negative legate de tehnologiile industriale, viața și existența umană.	- argumentarea importanței respectării valorilor și principiilor democratice în societate; - elaborarea unui model al societății virtuale din perspectiva valorilor fundamentale ale democrației și a normelor de conviețuire socială ce contribuie la ocrotirea mediului.	Influența reciprocă „natură-om”. ”Eu” – element al naturii. Ce influență are calitatea mediului asupra vieții noastre? Mediul înconjurător și comportamentul uman – legi și responsabilități.
7. Educația pentru credință	Formarea și dezvoltarea capacităților religioase (a credinței) în baza valorilor creștine.	- argumentarea importanței promovării valorilor creștine în mediul său de viață; - promovarea valorilor creștine în societate (prin exemplul propriu); - citirea literaturii spirituale; - frecventarea bisericii;	Ce influență are creștinismul asupra dezvoltării cetățeanului activ? Eu cetățean—eu creștin, relația dintre aceștia. Principii și valori civice în Biblie.
8. Noi și legea	Generarea a cât mai multor oportunități de învățare pentru descoperirea de către elevi a principiilor democrației și a valorilor legalității	- explicarea în baza unor exemple din viață cum asigură legea exercitarea drepturilor și libertăților omului; - explicarea originii unor principii și valori cuprinse în legislație.	Ce trebuie să faci în caz de violență în familie? Putem învăța să fim democrați? Ce înseamnă să deții cetățenia RM?

Formarea la elevi a calității de cetățean depinde în mare măsură de personalitatea celui care dirijează activitatea elevului – a profesorului. Va deveni elevul de astăzi un bun cetățean de mâine dacă profesorul îl face pe elev doar să perceapă și să înțeleagă modul în care societatea poate și trebuie să funcționeze? Or, profesorul trebuie să-l învețe pe elev și cum să lucreze în această societate pentru a aduce îmbunătățiri acesteia și membrilor ei; să le formeze atitudini de interes, preocupare și dorința de a contribui la aceste îmbunătățiri. Pentru a realiza atare deziderate profesorul trebuie nu doar să vrea, dar și să știe cum să o facă cât mai bine. În acest context, considerăm ca în cadrul demersurilor educaționale de formare a calității de cetățean trebuie să se țină cont de următoarele condiții:

- Menținerea unui echilibru constant între instruire—educație—acțiune practică.
- Practicarea unor strategii educaționale care îi antrenează pe elevi în activități ce presupun operații mintale de un nivel superior simplei cunoașteri și creează oportunități pentru aplicarea conceptelor însușite în contexte noi.
- Valorizarea pozitivă în procesul educațional a experienței morale, sociale a elevilor.
- Angajarea elevilor în descoperirea /redescoperirea cunoștințelor; în formarea atitudinii pozitive față de datoria și responsabilitățile individului în calitate de cetățean.
- Crearea oportunităților și motivației pentru implicarea elevilor în activități de interes comunitar.
- Disciplina *educația civică* la treapta învățământului gimnazial completează activitatea de predare/învățare a sentimentului civic. Curriculum-ul elaborat cuprinde noțiunile fundamentale – personalitatea umană și spiritul civic – aliniate în conformitate cu vârsta și nivelul elevilor. Pentru adolescenți (14-18 ani), din punct de vedere moral, mecanismul autonomiei se îmbogățește cu aspecte noi, ca urmare a maturizării, a socializării și integrării în societatea adulților. Dat fiind faptul că adolescența mai este considerată și vârsta „marilor idealuri”, aceste idealuri accentuează independența individului, el acționează nu numai în funcție de realitatea prezentă, ci și de cerințele unui viitor anticipat. Totodată, adolescentul posedă capacitatea de a

opera în plan civic cu diverse valori civice pe care le presupune idealul civic, cetățeanul activ. Acesta are loc datorită dezvoltării gândirii formale.

- Respectul reciproc dintre adulți și elevi reprezintă o chestiune vitală. Stilul de comunicare și standardele de politețe sunt buni indicatori ai acestui respect. Tratarea elevilor ca parteneri este foarte importantă pentru această vârstă și poate fi reflectată de panourile de afișaj, aviziere, de facilitățile sociale, garderobă și depozite. Aceste detalii sunt foarte importante, deoarece creează un climat de atenție și considerație. Sunt foarte importante posibilitățile elevilor de a-și asuma diverse responsabilități atât în clasă, cât și în conducerea școlii [3].

Cele de mai sus circumscriu doar în esență, din perspectivă ontogenetică, în ce constă suportul psihologic al educației pentru cetățenie. Dar, de fapt, toate aceste particularități generale, proprii evoluției copilului, se manifestă diferit de la unul la altul, datorită unor trăsături individuale, specifice fiecărui elev.

Din toate acestea rezultă că *educația pentru cetățenie* reprezintă un deziderat foarte important al educației, întrucât se desfășoară pe fundalul coerenței unității dintre social, psihologic și pedagogic, ponderea și relația dintre ele modificându-se în funcție de contextul în care se manifestă, de nivelul dezvoltării ontogenetice a copilului și condițiile sociopedagogice oferite. Orice acțiune educativă orientată în acest scop nu poate fi eficientă, dacă nu se va întemeia pe cunoașterea variabilelor sociale, psihologice și pedagogice implicate în formarea personalității individului prin procesul complex al educației [4].

Experiența unui ansamblu de acțiuni cu caracter civic din cadrul unităților de învățământ, organizate la nivel extrașcolar, a demonstrat că adolescenții manifestă un mare interes pentru *Parlamentul elevilor*, acțiuni de autodirijare școlară, activități în cadrul proiectelor sau cluburilor pe interese, care la fel contribuie la formarea reprezentărilor conștiinței civice, a atitudinii pozitive față de sine și societate, ceea ce asigură consolidarea conduitei civice.

Referințe:

1. Călin M. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative. - București: ALL, 1996. - 570 p.
2. Solovei R. Formarea calității de cetățean din perspectiva noilor educații // Didactica PRO, supliment al revistei de teorie și practică, „Educație civică”. - 2006. - P.60.
3. Educația pentru Drepturile Omului, o provocare / Coordonator Hugh Starkey, 1993. - 355 p.
4. Nicola I. Tratat de pedagogie școlară. Aramis Print SRL, 2002. - 480 p.

Bibliografie:

1. Rousseau J.J. Contractul Social. - București: Editura științifică, 1957.
2. Pîslaru VI. Principiul pozitiv al educației. - Chișinău: Civitas, 2003. - 320 p.

Prezentat la 05.06.2008